

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації
творів мистецтва
Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

з теми: ОЗНАЙОМЛЕННЯ ШКОЛЯРІВ З МИСТЕЦТВОМ
НАТЮРМОРТУ НА УРОКАХ У ШКОЛІ

Виконала: здобувачка вищої освіти
освітньої програми Середня освіта
(Мистецтво. Образотворче мистецтво)
Спеціальності 014 Середня Освіта
(Мистецтво. Образотворче мистецтво)
предметної спеціальності 014.12 Середня
освіта (Мистецтво. Образотворче
мистецтво)
денної форми здобуття вищої освіти
Білоус Вікторія Анатоліївна

Керівник: Луць Сергій Васильович,
кандидат мистецтвознавства, доцент
Рецензент _____

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 НАТЮРМОРТ ЯК СКЛАДОВА ШКІЛЬНОГО МИСТЕЦТВА.....	6
1.1 Основи жанру натюрморту: історія та особливості.....	6
1.2 Методи та способи створення натюрморту.....	14
РОЗДІЛ 2 ГОЛЛАНДСЬКИЙ НАТЮРМОРТ У ХУДОЖНІЙ ТРАДИЦІЇ.....	22
2.1 Історія виникнення голландського натюрморту	22
2.2. Методика викладання натюрморту.....	27
ВИСНОВКИ.....	35
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ.....	37
ДОДАТКИ.....	42

ВСТУП

У сучасному світі, де мистецтво є не лише предметом естетики, але й об'єктом академічних та культурних досліджень, вивчення основ натюрморту в шкільній програмі мистецтва набуває особливого значення. Аналіз жанру натюрморту дозволяє учням глибше зрозуміти художні прийоми, естетичні принципи та культурний контекст цього напрямку, що сприяє формуванню художнього смаку та творчих здібностей.

Протягом століть змінювалися не лише способи створення виразного натюрморту, а й накопичувалася цінна художня інформація, розширювався погляд на світ і збагачувалася мистецька мова. Залежно від поставлених завдань змінюється і роль натюрморту в творчості художника. Митці постійно шукають нові засоби та методи зображення, прагнучи передати на полотні чи папері власний світогляд. Непорушна природа живе своїм тихим життям, але саме проникливий погляд митця здатний розкрити її буденність. Натюрморт підкреслює естетичну цінність повсякденного життя, відкриваючи нову «сутність» речей і мудрість у їхньому призначенні. Художники знаходять красу в предметах, наповнюючи їх глибокими, сакральними смислами відповідно до духу свого часу.

Вивчення натюрморту є важливим елементом мистецької освіти, оскільки сприяє розвитку спостережливості, творчого мислення та вміння працювати з різними матеріалами. Це дає змогу створювати реалістичні зображення, розвивати навички вибору та розташування об'єктів у композиції, а також вміння працювати з кольором, світлом і тінню.

Актуальність теми дослідження. Актуальність теми ознайомлення учнів з натюрмортом полягає в тому, що цей жанр є не лише важливою частиною історії мистецтва, а й потужним інструментом для розвитку учнів у сучасному світі. Натюрморт сприяє розвитку спостережливості, вдосконаленню технічних навичок, а також формуванню вміння працювати з кольором, світлом і тінню. Цей жанр також допомагає учням виражати свої емоції та думки через

мистецтво, що є важливим аспектом у розвитку творчої особистості. Ознайомлення з жанром натюрморту є важливим етапом у формуванні художньої культури учнів, що має довготривалий вплив на їхній естетичний розвиток.

Мета дослідження – ознайомлення учнів з жанром натюрморту, аналіз технік та стилістичних особливостей, визначення його значення для розвитку образотворчого мистецтва.

Завдання: охарактеризувати натюрморт як жанр в образотворчому мистецтві; визначити, яке значення має натюрморт у художній освіті; дослідити технічні та композиційні особливості натюрморту; надати характеристику розвитку цього жанру в історії мистецтва та його впливу на творчі здібності учнів.

Об'єкт дослідження – натюрморт як жанр образотворчого мистецтва, що має важливе значення в художній освіті.

Предмет дослідження – аналіз технічних і композиційних особливостей натюрморту, його вплив на розвиток творчих здібностей учнів, а також роль цього жанру в історії мистецтва та його значення для сучасної художньої освіти.

Методи дослідження. Для виконання вказаних завдань було використано різноманітні наукові методи дослідження, зокрема аналітичний підхід, який передбачав аналіз літературних джерел та художніх творів натюрморту, а також фактологічний метод, що включав вивчення художніх зображень та композицій. Характер дослідження визначався за допомогою історичного та емпіричного методів, що дозволило з'ясувати еволюцію жанру натюрморту в часі та перевірити отримані дані на практиці. Для забезпечення достовірності фактів використовувався історичний метод, що дозволив систематизувати та аналізувати джерела з історії образотворчого мистецтва та навчальні матеріали.

Джерельна база дослідження та література з теми дослідження. Різні аспекти жанру натюрморту досліджували: Жердзицький, В. Є. [10], Прохорова, Н. А. [31], Столярова, І. С. [35], Топал, Р. А. [37], Штефан, Є. Я. [41] та інші.

Апробація результатів дослідження: Апробація результатів дослідження: Основні висновки кваліфікаційної роботи були представлені у вигляді доповідей на круглому столі «Arts vitam docet – Мистецтво навчає життя» (09 квітня 2025 р.) із публікацією тез та науковій конференції студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2024–2025 н.р. (9 квітня 2025 р.) на тему «Вивчення жанру натюрморту в шкільній програмі образотворчого мистецтва» та статті на тему «Жанр натюрморту як засіб розвитку художнього мислення учнів».

Практичне значення одержаних результатів. Дослідження натюрморту як жанру образотворчого мистецтва може бути використане в шкільній програмі для глибшого розуміння технік та композиційних принципів, розвитку творчих та аналітичних навичок учнів, а також для формування естетичного виховання. Вивчення натюрморту сприяє розвитку спостережливості, вдосконаленню технічних навичок малювання та розумінню історії мистецтва, що є важливим для формування всебічно розвинутих художніх здібностей учнів.

Структура кваліфікаційної роботи вміщує вступ, два розділи, які містять 2 підрозділи, висновки, список використаних джерел з 44 найменувань та додатків. Загальний обсяг дипломної роботи – 41 сторінки. Основний текст викладено на 35 сторінках.

ВИСНОВКИ

1. Натюрморт є не лише жанром, який зображує предмети, а й важливим засобом для вираження художнього мислення та світогляду митця. Його еволюція від додаткового елементу композиції до самостійного жанру показує багатство творчих можливостей, які він надає. Через натюрморт художники не лише навчаються точному відтворенню форми та світла, а й передають емоції, символи та особисті погляди. Завдяки своїй гнучкості, натюрморт залишається актуальним, розвиваючи глядацьке сприйняття краси в буденному житті.
2. Методика викладання натюрморту в художній освіті сприяє розвитку основ композиції, кольору і простору. Цей жанр допомагає учням не тільки вивчати техніки зображення реальних об'єктів, але й розвивати навички аналітичного мислення та творчого самовираження. Натюрморт вчить уважно спостерігати за навколишнім світом і передавати його красу через мистецтво. Важливою є також можливість поступово переходити до більш складних композицій, що розвиває художнє сприйняття.
3. Створення натюрморту вимагає глибокого розуміння композиційних принципів і уважного вибору форми, кольору та техніки. Різні формати зображення значно впливають на емоційне сприйняття твору, а правильне розміщення предметів допомагає сформувати виразний образ. Оволодіння пропорціями, перспективою та світлотінню дозволяє художникам передавати гармонію між об'єктами, при цьому підтримуючи баланс між спокоєм і динамікою в композиції.
4. Голландський натюрморт XVII століття відображає унікальну комбінацію соціальних, релігійних та економічних змін, що мали місце в Республіці Сполучених провінцій. З розвитком буржуазії та протестантської етики натюрморт став не лише художнім, а й філософським інструментом, через який художники розкривали глибокі символи життя, смерті та духовних цінностей. Голландські майстри епохи «Золотого століття» створювали

твори, що поєднували технічну досконалість з багатим змістом, зміцнюючи позиції жанру в європейському живопису.

5. Методика викладання натюрморту є важливим елементом розвитку творчих і естетичних здібностей учнів. Цей жанр дозволяє учням освоювати основи образотворчого мистецтва, розвивати спостережливість, композиційне мислення та емоційну чутливість. Через натюрморт учні навчаються як сприймати і аналізувати навколишній світ, так і виражати свої думки через художні образи. Методика також повинна включати сучасні підходи та міждисциплінарні зв'язки, щоб зробити навчання актуальним і цікавим для учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агеєнко Т. А. Образотворче мистецтво з методикою навчання як засіб формування педагогів-організаторів культурно-дозвілєвої діяльності // Соціально-гуманітарний вісник. 2020. Вип. 31. С. 24–26.
2. Андріяка С. О., Демєньєва А. Ю. Розвиток творчої компетентності учнів мистецьких шкіл // Андріяка С. О., Демєньєва А. Ю. (м. Запоріжжя, Україна). 2020. С. 11.
3. Барб-Галль Ф. Як розмовляти з дітьми про мистецтво / пер. з франц. С. Рябчук. Львів : Видавництво Старого Лева, 2018. 176 с.
4. Басанець Л. В., Маслова Т. М. Техніка рисунка м'якими матеріалами : метод. рек. з навч. дисц. «Художні техніки в образотворчому мистецтві». Одеса : ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2023. 33 с.
5. Букач В. М. Навчальний посібник з дисципліни «Історія мистецтв» : навч. посіб. Одеса, 2024. 156 с.
6. Вахрамєєва Г. І. Декоративний живопис: методичні вказівки до лабораторних занять : навч.-метод. вид. Луцьк, 2016. 24 с.
7. Віннічук І. П. Розвиток творчої уяви молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва (засобами психологічного тренінгу КАРУС) : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2020. 243 с.
8. Гнатюк М. В. Образотворче і декоративно-прикладне мистецтво (основи образотворчої грамоти) : навч.-метод. посіб. Ч. 1. Івано-Франківськ : Ярина, 2016. 196 с.
9. Євтих С. Ш. Живопис натюрморту : метод. вказівки до практичних занять. Харків, 2003. 18 с.

10. Жердзицький, В. Є. «Жанри образотворчого мистецтва та їх зв'язок з програмою академічного живопису». *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*, 7 (2008): 71–76.
11. Зорко, А. Є. Натюрморт у класичному живописі та академічній художній освіті. // *Дослідницькі та наук.-метод. праці: Зб. наук. пр. Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури*. Київ, 2010. С. 36–38.
12. Ігнатенко, О. В. *Живопис натюрморту: навч. посібник*. ДПТНЗ «Чернігівське вище професійне училище побутового обслуговування». Чернігів, 2016. 30 с.
13. Караульна, О. П. Загальна характеристика та особливості застосування техніки акварелі. *Збірник наукових праць з актуальних проблем економічних наук*. Київський інститут імені Бориса Грінченка. Запоріжжя, 2019. 294 с.
14. Кардашов, В. М. *Теорія і методика викладання образотворчого мистецтва*. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2007.
15. Кириченко, І. М. *Методичні рекомендації до завдань з оформлення для студентів-графіків I курсу НАОМА*. 2010.
16. Ковалів, Ю. І. *Літературознавча енциклопедія: У двох томах*. Т. 2 / Авт.-уклад. Київ, 2007. 624 с.
17. Ковальчук О. Традиції української академічної художньої школи у педагогічній діяльності О. Лопухова в контексті історії НАОМА другої половини ХХ — початку ХХІ ст. // *Українська академія мистецтва*. 2013. Вип. 21. С. 26–35.
18. Колесник, Н. Є., Піддубна, О. М. *Художньо-педагогічна підготовка майбутніх учителів початкової школи засобами образотворчого мистецтва: монографія*. Житомир: Полісся, 2017. 246 с.
19. Котова, О. О. *Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів першого року навчання з навчальної (художньо-творчої) практики (плер) за змістовим модулем «Композиція пейзажу (на основі*

натурних етюдів та замальовок). Одеса: ЮНПУ ім. Ушинського, 2018. 39 с.

20. Масол, Л. М. *Методика навчання мистецтва у початковій школі* / Л. М. Масол. Х.: Ранок, 2006. 66 с.

21. Масол, Людмила Михайлівна. «Художньо-педагогічні технології в основній школі: єдність навчання і виховання.» (2015).

22. Мельничук, Людмила. «ГОЛЛАНДСЬКИЙ НАТЮРМОРТ XVII СТ. ІЗ ЗІБРАННЯ ХАРКІВСЬКОГО ХУДОЖНЬОГО МУЗЕЮ: СТИЛІСТИКА І ТИПОЛОГІЯ.» *Український мистецтвознавчий дискурс*, 6 (2024): 88–96.

23. Методичні вказівки до проведення практичних занять і самостійної роботи з дисципліни «РИСУНОК, ЖИВОПИС, СКУЛЬПТУРА» ЗАГАЛЬНИЙ КУРС ЖИВОПИСУ (для студентів 1–3 курсів денної форми навчання напряму 6.060102 «Архітектура») / уклад.: В. П. Манохін, П. В. Мирончик. Харків : ХНАМГ, 2012. 58 с.

24. Мунтян, Стелла Дмитрівна, and Олена Миколаївна Антипенко. *Стилiзацiя як метод створення декоративного натюрморту*. Diss. Одеса: Астропрінт, 2019.

25. Навчальний посібник із дисципліни «Історія мистецтв» (частина І) для студентів І курсу за напрямом підготовки 6.060102 «Архітектура» денної форми навчання. – Полтава: ПолтНТУ, 2015. 151 с. Укладачі: Трегубов К. Ю., Макуха О. В. Відповідальний за випуск: Ніколаєнко В. В. Рецензент: Ніколаєнко В. А.

26. Олійник, Тамара. *Мистецтво живописного натюрморту як засіб художнього та естетичного виховання дітей дошкільного віку*. Збірник наукових праць Європейського університету. 2010. Вип. 1

27. Онлайн – галерея картин. *Голландський натюрморт* URL: https://struchaieva.art/uk/blog/gollandskij-natyurmort?srsId=AfmBOorCbK6tk5odGU7bokr70xWPrAd_VVI5ybXnofBO1BLDaiE9tu1D (10.05.2025)

28. Пінчукова, І. О. *Сучасний розвиток жанру «натюрморт» в образотворчому мистецтві. Сучасний рух науки: тези доп. IX міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 2–3 грудня 2019 р. Дніпро, 2019. Т. 3. 715 с.*
29. Потрашкова, Л. В. *Основи композиції та дизайну. Навчальний посібник. Харків: Вид. ХНЕУ, 2007. 150 с.*
30. Прокопович, Т. А., Берlach, О. П. *Рисунок: метод. рек. Луцьк, 2022. 17 с.*
31. Прохорова, Н. А. *Академічний рисунок як фундамент творчої грамотності для формування творчої особистості. Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент. 2017. № 12. С. 102–115.*
32. Семко, Я. С., Ліхачова, О. Є. *Методичні рекомендації «Історія мистецтва» : метод. рек. Одеса : Ун-т Ушинського, 2021. 51 с.*
33. Силко, Є. М. *Композиція: Навчально-методичний посібник (для студентів спеціальності 6010102). Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2015. 53 с.*
34. Стойкова, Н. В., Мунтян, С. Д. *Вплив аудиторного освітлення на колористичне рішення постановок натюрмортів із квітами зі здобувачами художньо-графічного факультету. Педагогічні науки. 2019. № 86. С. 151–155.*
35. Столярова, Ірина Сергіївна. «Проблеми узагальнення і деталізації в роботі над учбовим натюрмортом.» *The 3rd International scientific and practical conference «International scientific innovations in human life» (September 22–24, 2021). Manchester, United Kingdom: Cognum Publishing House, 2021.*
36. Томашевський, В. В. *Теоретичні і методичні засади формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у вищих навчальних закладах: монографія. Кривий Ріг: ФОП Марченко С. В., 2017. 572 с.*

37. Топал, Р. А. *Натюрморт як жанр образотворчого мистецтва*. Київ: Художник, 2001. 311 с.
38. Труш, В. М., Шариґа, А. О. «Методи навчання учнів загальних закладів середньої освіти відображення об'ємних форм на площині.» *Розділ I*, 2020. С. 302.
39. Фіцула, М. М. *Педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти*. Київ, 2002. 528 с.
40. Школьна, Ольга Володимирівна. «Still-lifes of the «small Dutch» as primary sources of motives of the «German flowers» in porcelain.» *Деміург: ідеї, технології, перспективи дизайну*, 2(2) (2019): 237–249.
41. Штефан, Є. Я. «Інноваційні практики навчання студентів закладів вищої освіти живопису натюрморту». *Молодий вчений*, 2023.
42. Щербина, В. Г. «Точка зору і перспектива в композиції.» *Педагогіка вищої та середньої школи*, Кривий Ріг, 2003. Вип. 5. С. 70-78.
URL: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6428>. (дата звернення: 10.05.2025).
43. Юрченко, О. С. *Виконання дипломного завдання з живопису на художньо-графічному факультеті Криворізького державного педагогічного університету*. URL: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/6626/3/47.pdf> (дата звернення: 10.05.2025).
44. Юрченко О. С. Навчально-творча практика «Пленер» в системі підготовки студентів за спеціальністю «Образотворче мистецтво». 2007. 11 с.